

5. Левчук О. В. Інвестиції в людський капітал як визначальний фактор розвитку сучасної економіки [Електронний ресурс] / О. В. Левчук. – Ефективна економіка : [Електронне фахове видання]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1712>.
6. Нуреев Р. М. Человеческий капитал и проблемы его развития в современной России [Электронный ресурс] / Р. М. Нуреев. – Режим доступа : <http://rustem-nureev.ru/wp-content/uploads/2011/01/333.pdf>.
7. Флорида Р. Креативный класс. Люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. – М. : СИК, 2011. – 202 с.
8. Хараева М. С. Человеческий капитал – как фактор опережающего экономического развития [Электронный ресурс] / М. С. Хараева // Креативная экономика. – 2009. – № 3 (27). – С. 20-27. – Режим доступа : <http://www.creativeconomy.ru/articles/2199/>
9. Смирнов В. Т. Человеческий капитал: содержание и виды, оценка и стимулирование : монография / В. Т. Смирнов, И. В. Сошников, В. И. Романчин, И. В. Скоблякова; под ред. д.э.н., профессора В. Т. Смирнова. – М. : Машиностроение-1, Орел : ОрелГТУ, 2005. – 513 с.
10. Экономика знаний : коллективная монография / отв. ред. д-р экон.наук, проф. В. П. Колесов. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 432 с.
11. Яковенко Р. В. Проблеми та перспективи розвитку людського капіталу / Р. В. Яковенко, Р. О. Козенко // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 438-447.

Яцунь О. М. Креатив “человеческого капитала” в пространстве общества знаний: экономический аспект.

В статье рассматривается проблема “человеческого капитала” как наиболее ценного ресурса общества в экономическом контексте. Исследуется взаимосвязь образования и экономики в системе современного социума и культуры творческого мышления. Определяется роль научного потенциала, информации и знания в становлении инновационной экономики как “экономики знаний”.

Ключевые слова: человеческий капитал, инновация, экономика знаний, инновационная экономика, креативность, образование, информация.

Yatsun O. M. Creative “human capital” in the space of a knowledge society: the economic dimension.

The paper considers a problem of “human capital” as as the most valuable resource in an economic context. The interrelation of education and economics in the today’s social system and creative culture is revealed. The role of scientific potential, information and knowledge in innovative economy as “knowledge economy” is identified.

Keywords: human capital, innovation, knowledge economy, innovative economy, creativity, education, information.

УДК:330.341.44:339.9(4):323.2:364

**Підпригора Л. А.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова**

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ ЯК ЧИННИК ПРИСКОРЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У статті розглядаються основні засади соціальної політики в Україні в умовах європейської інтеграції на основі пріоритетів і практики країн ЄС та обґрунтовуються напрямки її реалізації з метою побудови вітчизняної соціальної держави європейського зразка.

Ключові слова: соціальна економіка, соціальна політика, соціальний захист.

Рух України у напрямку європейської інтеграції передбачає узгодження її економічної і соціальної сфери відповідно до принципів Європейського Союзу (ЄС). Адаптація України до економічних і соціальних стандартів країн ЄС вимагає формування засад соціально справедливого суспільства, забезпечення гідних умов життя для соціально вразливих верств населення та підвищення ефективності системи соціального захисту. Відповідно до європейських пріоритетів соціально-економічний розвиток країни має бути спрямовано на створення належного рівня та високої якості життя у, в першу чергу, соціальній державі, що є важливою передумовою економічного розвитку. У зв'язку з цим, важливим чинником прискорення євроінтеграційних процесів України є реформування її соціальної політики відповідно до нових умов і пріоритетів.

Метою статті є визначення основних засад соціальної політики в Україні в умовах європейської інтеграції на основі пріоритетів і практики країн ЄС та обґрунтування напрямків її реалізації з метою побудови вітчизняної соціальної держави європейського зразка.

Ще з початку свого реформування майбутньою моделлю економічної системи України була обрана модель соціально орієнтованої ринкової економіки, яка, на жаль, досьгодні так і не була сформована. Соціальна орієнтація ринкової економіки в сучасних умовах розглядається як найважливіший чинник і стимул зростання її ефективності. Безперечно, про що це свідчать результати порівнянь рівнів соціально-економічного розвитку та рівнів життя провідних країн світу, оцінки фахівців та думки пересічних громадян, сьогодні соціально орієнтована економіка є найефективнішою і найдинамічнішою у розвитку. “Суспільство добробуту”, як її часто називають, сприймається більшістю населення розвинутих країн як соціально справедливе.

У світовій практиці найяскравішими прикладами реалізації концепції соціального ринкового господарства є німецька модель соціального ринкового господарства та скандинавська модель соціально-економічної системи. Кожна з цих моделей заслуговує глибокого вивчення з метою запозичення досвіду високорозвинених країн, які побудували соціально орієнтоване суспільство.

Теоретиками та практиками побудови соціального ринкового господарства в Німеччині були Ф. Бем, А. Мюллер-Армак, В. Ойкен, В. Рьопке, К. Аденауер, Л. Ерхард, В. Брандт, Г. Коль, Г. Шрьодер. Соціальне ринкове господарство – це логічна теоретико-прикладна концепція, яка базується на неоліберальних цінностях індивідуалізму, свободи, пріоритету приватної власності, досконалої конкуренції, соціальної справедливості та суспільного партнерства. Німецька модель соціально орієнтованого ринкового господарства або соціальної ринкової економіки передбачає раціональне поєднання економічної конкуренції та соціальних гарантій. Дана модель передбачає вирішення соціальних проблем на базі динамічного економічного зростання. Ключовою ідеєю моделі соціального ринкового господарства є економічний порядок, метою якого, за висловлюванням А. Мюллера-Армака є “на основі конкурентної економіки поєднати вільну ініціативу з гарантованим саме завдяки економічній ефективності соціальним поступом” [3, с. 23]. Економічний порядок включає в себе конкурентний порядок; порядок, що регулює право власності; грошовий і валютний порядок; порядок, що регулює зовнішню діяльність. Слід зауважити, що соціальне ринкове господарство – це не тільки концепція організації

економічного життя. Відомий німецький фахівець Х. Ламперт, визначаючи сутність соціальної ринкової економіки, підкреслював, що ця модель економіки – синтез гарантованої державою економічної свободи та ідеалів соціальної держави, які пов'язані із соціальним захистом і соціальною справедливістю. Тобто невід'ємним атрибутом цієї моделі є також і соціальний порядок [1, с. 112]. Соціальний порядок – це сукупність інститутів і норм, які визначають соціальний стан громадян і окремих груп населення, а також соціальні відносини між членами суспільства. Він охоплює порядок у сфері праці, майновий порядок, порядок у системі соціального страхування та соціального захисту, житловий порядок, екологічний порядок тощо. Зв'язок економічного і соціального порядків взаємодоповнюючий: інституції і правила економічного порядку виникають і діють у відповідності до суспільних моральних норм і традицій.

Основоположними принципами німецької моделі соціальної ринкової економіки є:

- принцип індивідуальності, за яким економічний і соціальний порядки мають гарантувати свободу і право на самореалізацію, самовідповідальність, індивідуальний розвиток;

- принцип солідарності, за яким розв'язання конфліктів інтересів в суспільстві здійснюється через пошук і досягнення компромісів, подолання соціальної нерівності;

- принцип субсидіарності, за яким реалізується захист індивіда, його свобода та особистісні права на самовираження і власну ініціативу від можливих перешкод з боку держави і суспільства.

Скандинавська модель соціально-економічної системи, на думку багатьох вчених, найбільшою мірою відповідає критеріям соціальності [1, с. 128]. Серед скандинавських країн, які створили на своєму терені цю модель, найяскравіше її репрезентує Швеція. Суть “шведської моделі” вбачається в особливостях економічної і соціальної політики, регулювання ринку робочої сили, трудових відносин, формування стратегії і тактики соціал-демократії тощо. Механізми даної моделі підпорядковані вирішенню в кінцевому підсумку соціальних питань, що зумовлено пріоритетом її соціального аспекту. У зв'язку з цим, головним критерієм ефективності шведської моделі економіки є її соціальні результати. Один із фундаторів шведського варіанта концепції соціального ринкового господарства Г. Мюрдаль пов'язував прогрес в економічному та індустріальному розвитку з прогресом соціальним [1, с. 129]. В контексті мети нашої статті, основними принципами шведської моделі, які забезпечили країні тривалий стійкий розвиток без руйнівних соціальних потрясінь, гострих політичних конфліктів та високий рівень життя і соціальних гарантій, є:

- високий рівень розвитку політичної культури, коопераційний характер відносин між різними соціальними верствами і групами населення та політичними партіями, який сформувався на готовності вирішувати суперечності і конфлікти на основі соціально прийнятних компромісів;

- зростання значення трудового фактора виробництва, що набуло вираження в концепції “людського капіталу” та соціальної спрямованості економічного розвитку країни;

- поєднання приватної власності на засоби виробництва з широкою соціалізацією сфери розподілу, споживання послуг.

Шведську модель економіки класифікують як шведський варіант “суспільства загального процвітання”. У Швеції сформована розподільно-інституціональна модель соціальної політики, яка забезпечує загальну доступність державних соціальних програм. Завдяки такій соціальній політиці населення отримує значну частину благ і послуг від держави, минаючи ринок. Зрозуміло, для цієї моделі характерна об’єктивно висока відносна величина податків і соціальних асигнувань. Значні соціальні видатки держави у Швеції дають можливість забезпечити населення діючими гарантіями соціального страхування, доступністю різних видів медичного обслуговування і освіти. Кожен член суспільства має реальне і матеріально підкріплене право на споживання високоякісних суспільних благ. У зв’язку з цим, продукція приватного сектора соціального страхування, медичного обслуговування і освіти користується незначним попитом.

У виробництві суспільних благ у Швеції домінує державний сектор. Це означає, по-перше, вилучення їх виробництва з-під дії ринкових механізмів, тобто їх розподіл не за доходами, а за потребами. А з іншого боку, по-друге, суспільство має можливість контролювати значну частину капіталу, який спрямовується на відтворення робочої сили. Отже, в даній модній соціальній політиці виробництво, розподіл і споживання суспільних благ – це особлива сфера суспільного життя, в якій розподільні відносини не підлягають повному ринковому регулюванню. Тобто існує прийнята в суспільстві межа, за якою потреби людини в освіті, охороні здоров’я можуть задовольнятися на ринковій основі.

Важливим напрямком соціальної політики у Швеції є забезпечення повної зайнятості. Протягом останніх десятиліть рівень безробіття у Швеції не перевищує 2%, що є еталоном природного рівня безробіття для розвинутих країн та оптимальним критерієм стабільного розвитку економіки.

Через ефективну соціальну політику, зокрема підтримку високого рівня зайнятості, у Швеції досягли найбільш рівномірного рівня розподілу кінцевих особистих доходів не тільки серед країн Європейського Союзу, а й серед розвинутих країн. Так, зокрема, в наприкінці ХХ століття ця країна мала найнижчий коефіцієнт Джині, за яким 20% родин з найнижчими доходами отримували 12% усіх доходів, а 20% родин з найвищими доходами одержували 37,5% усіх доходів. Для порівняння у США ці показники були відповідно такими: 4,6% та 43,7% [1, с. 138]. В результаті, Швеція продемонструвала відносну першість у вирішенні проблеми бідності: соціальні трансферти зменшили кількість бідних на 88%, тоді як у США цей показник лише 38% [1, с. 138].

Успіхи шведської моделі соціальної політики значною мірою пояснюються специфікою національного розвитку країни. У шведському суспільстві склалася особлива консолідованість населення щодо спільних дій за соціальну справедливість, що відрізняє її від властивої іншим західним країнам індивідуалістичної моралі.

Важливою характерною рисою скандинавської моделі соціально-економічного розвитку є впровадження доктрини функціональної соціалізації власності, тобто поступового обмеження прав її власників на користь суспільства і усупільнення результатів її використання. Дана доктрина реалізується через використання засобів законодавства, економічної і соціальної політики, колективно-договірного регулювання. Окремі аспекти відносин власності, діяльності бізнесу, розподіл доходів

і прибутків, використання робочої сили, інвестування перебувають під жорстким контролем держави і суспільства, тобто переважно функціонально соціалізовані.

Соціалізація економіки Швеції проявляється не тільки на макрорівні. Вона знаходить своє втілення і на мікрорівні. Зокрема, це проявляється в особливій формі взаємодії найманих працівників і підприємців, яку визначають як соціальне партнерство. У Швеції відносини між найманими працівниками і підприємцями носять кооперативний характер, тобто ґрунтуються на взаємних поступках один одному.

Отже, вивчення та використання досвіду побудови соціально орієнтованої ринкової економіки у Німеччині та Швеції є важливим для України не тільки у тому розумінні, що це визнаний світовий зразок, а й тому, що Україна прагне стати повноправним членом європейського співтовариства і для неї розробка та реалізація ефективної соціальної політики є необхідною умовою євроінтеграції.

Міністерством соціальної політики України, як перші кроки у напрямку приведення у відповідність соціальної політики України до європейських стандартів, розроблено і реалізується План заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014–2017 роки [2]. Даним планом передбачається реалізація ряду напрямків та відповідних заходів:

1) підтримання діалогу з державами-членами ЄС з питання захисту прав трудових мігрантів – громадян України, а також щодо укладення міжнародних договорів з питань соціального забезпечення через:

- продовження роботи щодо укладення угод про соціальне забезпечення з державами-членами ЄС;
- вивчення досвіду держав-членів ЄС щодо координації соціального забезпечення в рамках ЄС;

2) стимулювання підвищення рівня зайнятості населення, створення та збереження робочих місць, зокрема для вимушено переміщених осіб, та зменшення напруги на ринку праці шляхом залучення клієнтів Державної служби зайнятості до активних програм сприяння зайнятості через:

- підвищення підприємницької активності серед населення та сприяння розвитку малого бізнесу;
- стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць, зокрема для працевлаштування неконкурентоспроможних та вимушено переміщених громадян;
- запровадження механізму працевлаштування безробітних громадян на “транзитні робочі місця” за умови достатності фінансових можливостей;
- задоволення потреб різних соціальних груп та вікових категорій населення в отриманні доступних інформаційно-консультаційних та профорієнтаційних послуг;
- забезпечення конкурентоспроможності зареєстрованих безробітних на ринку праці шляхом організації професійного навчання;
- запровадження ефективної системи підтвердження результатів неформального професійного навчання;

3) удосконалення трудових відносин з урахуванням міжнародних норм і стандартів, підвищення рівня заробітної плати в Україні через:

- внесення змін до законодавства про колективні договори і угоди в частині надання можливості укладати колективний договір фізичним особам, які

використовують найману працю; визначення механізму поширення сфери дії галузевої (міжгалузевої) угоди;

– розробка законодавчого акта щодо приведення поняття мінімальної заробітної плати до міжнародних норм та європейської практики, запровадження нової державної гарантії в оплаті праці – „гарантованої заробітної плати”;

4) вивчення та підготовка пропозицій щодо подальшого використання кращого досвіду держав-членів ЄС стосовно усунення та унеможливлення проявів дискримінації за ознакою інвалідності через:

– збір із залученням експертів Європейського Союзу інформації щодо досвіду держав-членів ЄС стосовно усунення та унеможливлення проявів дискримінації за ознакою інвалідності;

– аналіз інформації щодо досвіду держав-членів ЄС стосовно усунення та унеможливлення проявів дискримінації за ознакою інвалідності;

– підготовка пропозицій щодо подальшого використання кращого досвіду держав-членів ЄС стосовно усунення та унеможливлення проявів дискримінації за ознакою інвалідності;

– моніторинг виконання пропозицій щодо використання кращого світового досвіду держав-членів ЄС стосовно усунення та унеможливлення проявів дискримінації за ознакою інвалідності;

5) аналіз права ЄС з питань надання соціальних послуг та підготовка у разі потреби відповідних законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо приведення законодавства України у відповідність із правом ЄС через:

– розроблення проекту Закону України “Про соціальні послуги” (нова редакція) в частині адміністрування соціальних послуг;

– розроблення та затвердження державних стандартів соціальних послуг відповідно до Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самотійно їх подолати;

– розроблення нормативно-правових актів, передбачених Законом України “Про соціальні послуги”, зокрема акта про надання екстрених послуг, перелік медичних протипоказань для надання соціальних послуг;

– розроблення нормативно-правових актів, що регулюють діяльність установ, які надають соціальні послуги;

– розроблення проекту нормативно-правового акта щодо запровадження системи оцінювання якості соціальних послуг;

– запровадження системи підвищення кваліфікації працівників, які надають соціальні послуги;

– розробку та затвердження методичних рекомендацій щодо ведення випадку сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах та впровадження інноваційних соціальних технологій, спрямованих на збереження біологічної родини для дитини;

6) розроблення Стратегії подолання бідності через:

– вивчення міжнародного досвіду щодо розробки стратегічних документів з питань подолання бідності та соціального відчуження;

– модернізацію системи соціального страхування з метою підвищення ефективності управління, вдосконалення механізму призначення страхових виплат,

забезпечення фінансової стабільності фондів соціального страхування;

– реформування інтернатних закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; профілактика та попередження підліткової злочинності, потрапляння у складні життєві обставини;

– забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, розв’язання соціально-економічної проблеми у забезпеченні житлом осіб зазначеної категорії;

– збільшення влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в сімейні форми виховання;

– вжиття заходів щодо посилення адресності надання пільг;

– реалізація пілотного проекту Світового банку “Модернізація системи соціальної підтримки населення” щодо залучення до зайнятості непрацюючих працездатних одержувачів допомоги малозабезпеченим сім’ям;

– вивчення та аналіз міжнародного досвіду (держав-членів ЄС) щодо запровадження методів вимірювання інвестиційного ризику, процесів управління ризиком та розподілу стратегічних активів, забезпечення фінансової стабільності пенсійної системи;

– з метою вдосконалення сфери пенсійного забезпечення опрацювати зміни до законодавства;

7) підсилення та реформування Національного механізму забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків через:

– організацію і проведення навчальних заходів з метою підвищення кваліфікації кадрів у сфері забезпечення гендерної рівності та протидії дискримінації за ознакою статі;

– налагодження системи поширення інформації стосовно забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та питань, які стосуються дискримінації [2].

Висновки. Прискорення європейської інтеграції України вимагає вивчення європейського досвіду організації та проведення соціальної політики, розробки у відповідності з ним вітчизняної моделі соціальної політики та реалізація конкретних її заходів з відчутним соціальним ефектом. Соціальна політика держави в Україні повинна реалізовуватися за двома основними напрямками: 1) реалізація трудового потенціалу – як потужного ресурсу національного рівня та як джерела добробуту економічно активної частини населення; 2) забезпечення належної якості життя – надання соціальних послуг, розвиток соціальної інфраструктури, поліпшення інфраструктури життєзабезпечення тощо.

Використані джерела:

1. Національні моделі економічних систем : навч. посіб. / О. О. Беляєв (кер. кол. авт.), А. С. Бебело, В. І. Кириленко, В. І. Сацик та ін. – К. : КНЕУ, 2010 – 319 с.
2. План заходів Міністерства соціальної політики України з реалізації Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014–2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article.jsessionid=7C0E1CFDD10A66A6686BEB52F03130A9.app1?art_id=168670&cat_id=168553.
3. Соціальна ринкова економіка: орієнтир для України / Р. Клапгам, М. Ломанн, О. Олійник та ін. ; за ред. Р. Клапгама. – 2-го вид. – К. : ФАДА ; ЛТД, 2006 – 88 с.

Подопрыгора Л. А. Социальная политика государства как фактор ускорения евроинтеграционных процессов.

В статье рассматриваются основные принципы социальной политики в Украине в условиях европейской интеграции на основе приоритетов и практики стран ЕС и обосновываются направления ее реализации с целью построения отечественного социального государства европейского образца.

Ключевые слова: социальная экономика, социальная политика, социальная защита.

Pidoprygora L. A. Social politics of the state as factor of acceleration of eurointegration processes.

In the article basic principles of social politics are examined in Ukraine in the conditions of European integration on the basis of priorities and practice of countries EU and directions of her realization are grounded with the purpose of construction of the home social state of the European standard.

Keywords: social economy, social politics, social defence.

МІКРОЕКОНОМІКА

УДК: 339.9.012

Бех В. П.
*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

МАТРИЦЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН: ВІД ІДЕЇ ДО ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

У статті проаналізовано сукупність суспільних відносин, що утворюють сучасний ринок. На основі введення у систему двох координатних векторів: а) стану особистості, що перебуває у репродуктивному, адаптивному і креативному станах, б) стану суспільства, що перебуває у стані стагнації, розвивається за лінійними законами, або непередбачувано, створюється координатна сітка з 9 таксонів. Кожному сегментові ринку притаманний “свій клімат” і “свої вимоги” до поведінки фірми. Раціонально обґрунтований рух матричним полем дозволяє фірмам забезпечити виграш у конкурентній боротьбі і виживання.

Ключові слова: ринок, особистість, суспільство, фірма, соціальний організм фірми, таксон, ринкові відносини, ідеологія, цінності.

Феномен ринку в сучасній науковій літературі викликає багато запитань, оскільки одні автори розглядають його як стихію, що на свій розсуд “розставляє усе по своїх місцях”, а інші вбачають у ньому жорсткий порядок і апелюють до його законів. У той же час керівникам фірм для орієнтації у сучасних ринкових реаліях потрібно мати конкретне знання про його сутність, зміст, структуру і можливі варіанти власної поведінки у його різних сегментах.

Для уточнення саме цих атрибутивних характеристик ринку ми провели спеціальний аналіз і класифікували наявні сегменти сучасного ринку з надією, що матриця ансамблю ринкових відносин допоможе керівникам малого і середнього бізнесу чітко орієнтуватись у ринковому середовищі.

Як відомо, ринок – це сукупність економічних відносин, що виникають між